

Anna-Maria Tapaninen
SINNE JA TAKAISIN. Lähiökenttätystä kaupunkietnografiaan.¹

ETNOGRAFISOINTIA

Kuvittele olevasi yhtäkkiä jätettynä eurooppalaisen suurkaupungin kupeella sijaitsevaan lähiöön, yhden perheen keittiöön, yhdessä kolmen muun tutkijan kanssa. Kuvittele edelleen olevasi aloittelija, jolla ei ole aikaisempaa kokemusta. Tutkimusta ohjaavat kuitenkin sen taustalla, ainakin potentiaalisena tukena, hämmöttävät etnografisen tutkimuksen niin pitkät kuin laveatkin perinteet. Kenttää on eri tavoin kirjallisesti kuvattu noin kahden vuosituhannen ajan. Lisäksi yksi Euroopan vanhimmista yliopistoista on vain parinkymmenen kilometrin päässä. Napolin yliopistossa niin antropologinen, sosiologinen kuin historiallinenkin tutkimus on kohdistunut pääasiassa juuri lähialueille. Tutkijan äidinkieltä suomea opiskellaan siellä sen sijaan siirtomaahaaveita varten perustetussa "orientaalisessa instituutissa". Tällaiset olivat kenttätöni lähtökohdat Rione Toianon lähiössä, Pozzuolin kaupungissa Suur-Napolin alueella lokakuussa 1985.

Johdatus mukailee Bronislaw Malinowskin (1961 [1922], 4) kuuluisaa saapumiskertomusta: "*Imagine yourself suddenly set down surrounded by all your gear, alone on a tropical beach close to a native village, while the launch or dinghy which has brought you sails away out of sight.*" Kömpelö rinnastus kohdistaa huomion siihen, miten etnografisen tutkimuksen olosuhteet ovat vuosikymmenten varrella muuttuneet. Etnografit eivät enää katso kartoittavansa ennen tuntemattomia alueita, kuvaavansa "alkuasukkaiden mentaliteettia", tarjoavansa "to-tuudenmukaisia kuvia heimoelämästä" tai tekevänsä kenttätöitä etäällä "valkoisista miehistä". Voidaan kuitenkin ajatella, että Malinowski puhui aikansa käsitteillä ja retoriikalla asioista, jotka edelleen kuvaavat kenttätöiden ideaa. Kenttätö edellyttää yhä osallistuvaa havainnointia, paikalleen asettumista, tietoisuutta erilaisista, monesti formuloimattomista tiedon muodoista ja tutkittavien ihmisten näkökulmien tavoittelemista tavalla tai toisella. Vaikka "etnografian magia" (mts. 6) näyttäytyy Malinowskilla ennen kaikkea tieteellisenä kenttätömetodinä, sen voi katsoa viittaavan myös ajankohtaiseen kysymykseen kenttätöiden ja etnografisen tiedon välisestä suhteesta (Stocking 1992, 59).

Etnografisoidun antropologian klassinen kausi kesti noin neljä vuosikymmentä, ja sen tunnusmerkkinä näyttää olleen, ainakin sitä seuranneen kriisin näkökulmasta, intensiivisen kenttätöiden, monografian ja teoreettisen argumentoinnin suhteellisen ongelmaton yhteys (Fardon 1990; Stocking 1992). 1960-luvulta lähtien etnografista magiaa on alettu tarkastella kriittisesti, vaikka lumouksen ei voi sanoa haihtuneen. Käsitteen etnografia molemmat osat ovat kyseenalaistuneet, niin kuvaukset *kansoista* kuin kansojen *kuvattavuuskin* (Siikala 1997). Kohteiden määrittäminen kulttuurin tai yhteiskunnan käsitteiden kautta selväräjaisiksi, sisäisesti yhtenäisiksi ja saarimaisiksi kokonaisuuksiksi on käynyt mahdottomaksi. Etnogra-

¹Kiitän Laura Assmuthia ja Jukka Siikalaa artikkelin käsikirjoituksen kommentoinnista sekä kollegojani ja opiskelijoitani erilaisia kenttiä, töitä ja etnografisia orientaatioita koskeneista keskusteluista. Kenttätöitäni on sen eri vaiheissa rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto.

fioiden poetiikan ja politiikan tarkastelu on osoittanut, miten magiikassa on kyse kohteiden luomisesta etäännyttämällä, eksotisoimalla, totalisoimalla ja objektivoimalla. Pakollinen viittaus tässä yhteydessä on Cliffordin ja Marcusin (1986) toimittama teos *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Itse asiassa tutkimuskohteen ('kentän'), metodologian ('kenttätöön'), etnografisen kirjoittamisen ja teorian väliset yhteydet ovat edelleen, joskin uudella ja kenties entistä vakavammalla tavalla, keskeisiä. "Kun etnografian lokus menettää fokuksen, etnografian taikuuden hokkus-pokkuksen uskottavuus kyseenalaistuu" (Stocking 1992, 368).

Kuten Jean Comaroff on huomauttanut (1994, 4), etenkin yhdysvaltalaisen antropologien "luulotautisen" itsekritiikin seurauksena etnografiset tekemisen tavat vaikuttavat anakronistisilta kun taas relevantteina pidetyt kysymykset eivät näytä erityisesti antropologisilta. Tämä on johtanut koeteltujen menetelmien ja uusien, luonteeltaan globaalien ja abstraktien, kiinnostuksenkohteiden välisen kuilun syvenemiseen. Postmodernismin myötä maaperä myös etnografien alla on muuttunut epävakaaaksi, ja Comaroff kysyykin, mihin etnografi voisi nyt pystyttää telttansa. Niin pääosin 1980-luvulla kulminoituneessa kritiikissä kuin viime aikoina käytetyissä puolustuspuheenvuoroissakin keskiössä ovat olleet nimenomaan etnografian ongelmat ja mahdollisuudet. Tämän keskustelun suhteen tutkimuskohteet, ns. kompleksisten yhteiskuntien tutkimus mukaanlukien, ovat tasavertaisella tavalla ongelmallisia.

Etelä-Euroopan antropologisen tutkimuksen pioneerit ovat kuvanneet asettumistaan etnografisesti tuntemattomalle maaperälle varsin malinowskilaiseen tyyliin. Julian Pitt-Rivers on kertonut olleensa varustautunut linjasukuja koskevilla teorioilla, mutta havainneensa Espanjan olevan toista maata kuin Afrikka ja joutuneensa "ajattelemaan asiat itse" (Pitt-Rivers 1954:xv). Samoin John Campbell kertoo 1950-luvulla ottaneensa mukaansa Kreikkaan "niin eriskummalliselta kuin se nyt vaikuttaakin" ainoastaan Evans-Pritchardin teoksen *The Nuer* (1992, 151). Yhtä lailla omituiselta voi tosin vaikuttaa tämä huomautus, Campbell kun tutki opettajansa lailla paimentolaisia. Toisaalle juurtunut antropologinen teoria sekä toisista lähtökohdista tehtävä Euroopan yhteiskuntatieteellinen ja historiallinen tutkimus avaavat etnografiselle tutkimukselle potentiaalisesti jännittäviä horisontteja. Samalla liikkumavara voi kuitenkin tuntua vähäiseltä siinä määrin, että asiat on todellakin "ajateltava itse".

Kun etnografit etsiytyvät tapojensa mukaisesti reuna-alueille, käsitys erityisen, jopa erillisen, maailman olemassaolosta syntyy helposti. Siten myös Euroopan tutkimuksen tai urbaanin antropologian kohdalla voidaan kysyä, muokkaako etnografinen lähestymistapa samankaltaisia kohteita tutkimusalueista kuin perinteisimmillä kentillä. "Lähikentillä" etnografien ote voi olla kenties juuri läheisen vuorovaikutuksen kautta, osallistuvan havainnoinnin seurauksena, loitontava. Etelä-Euroopan antropologista tutkimusta on syytetty tutkimuskohteiden "välimerellistämisestä", eksotisoinnista ja tribalisoinnista. Etnografien menetelmällinen tee-se-itse -työkalupakki onkin sisältänyt vanhoja antropologisia välineitä. Itse kenttätömenetelmän on väitetty johtaneen eroille ja historialle sokeaan likinäköisyyteen (ks. Comaroff & Comaroff 1992, 11). Seurauksena on ollut "toisen Euroopan" kuvaaminen sen reuna-alueiden fragmenttien kautta. Nämä huonot taipumukset ovat sittemmin osoittautuneet etnografisen auktoriteetin rakentamisen välineiksi, yleisimmillä tasollaan tutkimuskohteen objektivoinnin moninaisiksi osasynneiksi. Tässä tilanteessa puhuminen "tutun tekemisestä vieraaksi" on menettänyt viattomuutensa.

Kun kenttätutkimusmenetelmä tuntuu edelleen ohjaavan kuvausten laatua, myös Malinowskin esiin manaamisessa on kyse muustakin kuin maattomasta tai kuluneesta ironiasta. Koska tämän kirjan muodostamassa kokonaisuudessa etnografia näyttää ennen kaikkea - joskaan ei pelkästään - menetelmällisenä otteena, keskityn artikkelissani tarkastelemaan pikemminkin metodista tai metodologista kuin tutkimuskohteeni erikoisuutta. Artikkelin alussa esitetty kuvaus herättää kysymyksiä. Miten etäisen ja vieraan tutkimukseen kehitetty, historian raskauttava etnografisen tutkimuksen traditio voi olla mielekäs suurkaupungin lähiössä kun jo Malinowski (1961 [1922], xv) ennusti etnografian tutkimuskohteen olevan katoamaisillaan? Minkälaisen ymmärryksen suomalainen tutkija voi vierailullaan kuvitella saavuttavansa Napolista, tai edes yhdestä sen lähiöistä - ja miksi lähtökohtana on yksi koti? Ns. etnografisista tai laajemmin kvalitatiivisista menetelmistä kiinnostuneet yhteiskuntatieteilijät ja toisaalta Eurooppaan, jopa kotikulmille hakeutuvat antropologit ovat loppujen lopuksi - tai ehkä alun alkaenkin - erilaisen tutkimustehtävän edessä, vaikka kyseessä eivät olekaan erilliset metodologiset keskustelut.

Konventionaalisen kenttätutkimuksen osittain illusorinen kuvajainen hämöttää uudenlaisten tutkimuskohteiden taustalla, muistuttaen ymmärryksen rajoista. Jo osallistuvan havainnoinnin rajalliset mahdollisuudet vaikuttavat kentän haltuunotettavuuteen ja työn laatuun. Pienestä voi tehdä etnografisen tutkimuksen kautta teoreettisesti suurta mutta ylivoimaisen suurilta vaikuttavien tutkimuskohteiden keskellä etnografiaa voi määrittää pienuus (ks. Tapaninen 1997). Omassa tutkimuksessasi tutkimuskohteen tietty hallitsemattomuus ja uppiniskaisuus, ainakin suhteessa osallistuvan havainnoinnin ideaan, ei ollut ainoa ongelma. Riittämättömydentunne juontaa juurensa myös kenttätutkimuksen lyhydestä. Kyse ei siis ole esimerkillisestä kenttätutkimuksesta, ei edes sankaruudesta vaikeuden olosuhteiden puitteissa. Metodisen artikkelin kirjoittaminen - todellakin - kokemattoman opiskelijan lyhyestä kenttätutkimuksesta vaikuttaa paradoksaaliselta. Kun tämänkaltaiset yritykset ovat kuitenkin nykyään yhä yleisempiä, tarkastelen artikkelissani kysymyksiä etnografisista strategioista. Nämä eivät ole pelkästään metodisia teknisessä merkityksessä vaan koskevat etnografisen tiedon kohdespesifejä jäljittämisen tapoja ja luonnetta.

Nykyään etnografisen tutkimuksen kohteet ovat mitä erilaisimpia. Tästä huolimatta etnografista tutkimusta määrittää tietty metodinen pysyvyys jos sanan metodi käsitetään alkuperäisessä merkityksessään viittaavan jonkun jäljittämiseen tai jäljittämisen tapaan. Näin kenttätutkimus merkitsee edelleen heittäytymistä maailmaan, jonka ei tarvitse olla vieras erilaisena tai ennen tuntemattomana, edes vieraaksi tehtynä. Vieraus tarkoittaa pikemminkin läsnäolevan kompleksisuutta. Antropologian rajaseuduilla, perinteisesti esimerkiksi Euroopassa tai kaupungeissa, etnografinen tutkimus tekemisen tapana ja päämääränä johtaa sosiaalisen maailman konstruointiin erityisellä tavalla kompleksisena. Ja etnografisen otteen jatkuvuudesta voidaan puhua myös laajemmassa merkityksessä. Tutkimus johtaa etnografiaan, kuvaukseen kansasta, jolloin etnografia on myös tutkimuksen päämäärä. Kenttätutkimus muovaa ja ennakoii kirjoittamisen tapoja, ei pelkästään kartuta yksittäisiä faktoja. Etnografioiden yhteydessä tavataan puhua holismista ja yksityiskohtaisuudesta. Molemmat termit määrittävät sanaa kuvaus, sitä etnografia on. Samalla ne viittaavat kuvauksen fokukseen, sillä kokonaisvaltaisuuden ja seikkaperäisyyden tavoittelemisessa on kyse rajatusta mittakaavasta. Näin etnografiaa jäsentää kompleksisuuden idea, asioiden monimutkaistuminen ja yhteyksien moninaistuminen mittakaavan valinnan seurauksena (ks. Strathern 1991). Rajaaminen yhdistyy laajaperspektiiviseen otteeseen spesifistä maailmasta käsin - ja siihen fokusoituen.

Etnografia on edelleen metodologinen ote, jossa ns. intensiivisen kenttätöön fyysinen läsnäolo yhdistyy etnografiseen kuvaukseen niin, että tutkimusprosessia ei voi pilkkoa helposti erillisiin osiin. Tarkastelenkin tässä artikkelissa etnografista orientaatiota tältä kannalta, tulkintojen kehkeytymistä kirjoittamisen ja kenttätöön välisenä liikkeenä, jossa etnografinen asennoituminen, orientaatio tai mielikuvitus on ratkaisevaa yksittäisten menetelmällisten ratkaisujen sijasta. Artikkelini ei ole kuitenkaan matkakertomus vaan kuvaa pikemminkin kertomuksen matkaa, toisin sanoen kuvaus kenttätöystä jäsentyy tässäkin lopusta käsin, etnografian kautta. Matka tutkimuksen metaforana myös yksinkertaistaa pitkän työn erilaisia vaiheita. Pozzuoli on pitänyt minua eri tavoin otteessaan jo toistakymmentä vuotta. Olen tässä kuvattuna ensimmäisen kenttätöövaiheen jälkeen palannut Pozzuoliin **seitsemän** kertaa, joten kenttätöni koostuu lukuisista vierailuista, erilaisista saapumisista ja lähdöistä. Olen kirjoittanut Rione Toianosta kolme opinnäytetyötä, kolme erilaista tulkintaa. Ja samaan aikaan toisaalla aika on kulunut, ympäristö muuttunut, tytöistä on tullut neitejä ja rouvia, pojista miehiä ja äideistä isoäitejä.

PAIKANTAMISIA

Lähiöetnografiassa klassisen saapumiskertomuksen kirjoittaminen olisi vaikeaa. Yhteyshenkilönämme toiminut Pozzuolin kunnan virkamies saattoi meidät² Rione Toianon lähiöön, josta hän oli onnistunut löytämään meille yhden, vain yhden, isäntäperheen ja huoneen. Ja sieltä löysimme itsemme, nähtävästi kentältä, rehellisesti sanoen tietämättä, missä oikein olimme. Varsinainen tutkimusongelmamme, 'naisten arkielämän kulttuurinen rakentuminen eteläitalialaisessa kaupunkiyhteisössä', sai odottaa. Ensin oli selvitettävä maaperää, paikannettava Rione Toiano, Pozzuoli ja Napoli.

'Missä' lienee etnografian ensimmäisiä kysymyksiä, seikka, joka selvitetään yleensä monografioiden alaotsikoissa tai oman nimen jälkeen toisia antropologeja tavatessa. Mutta samalla tätä monimerkityksellistä kysymystä on pohdittava yhä uudelleen. Etnografinen kenttä rakentuu ainakin neljällä tasolla: (1) läsnäolon kautta, (2) alueellisen tutkimustradition muodostamalle maaperälle, (3) kenttätöön positioista ja yhteyksistä sekä, viime kädessä, (4) etnografisena maisemana, jonka rakentumista ohjaavat muuttuvat teoreettiset maisemat ja kirjoittamisen konventiot akateemisilla kentillä.

²¹ Kenttätöni ensimmäisessä vaiheessa talvella 1985-86 kuului viiden sosiaaliantropologian opiskelijan tutkimusryhmään. Ryhmän muut jäsenet olivat Laura Assmuth, Kristiina Kangaspunta, Pia Mero ja Merja Rastas. Käytännön syyt ja sattumat ohjasivat meidät Rione Toianoon. Italian olimme valinneet samanaikaisesti helppona ja haastavana tutkimuskohteena, etelään päädyimme kuten valtaosa muistakin antropologeista. Pozzuolin löysimme kaupungin poikkeustilanteen seurauksena syntyneiden yhteyksien kautta: vulkaanisen ilmiön seurauksena kaupunki oli "hätätilassa" (keskusta lähes kokonaan tyhjennetty ja puolet asukkaista evakuoitu), ja tilannetta selvittäneet Napolin yliopiston tutkijat kutsuivat paikalle myös ulkomaalaisia tutkijoita. Rione Toianoon pääseminen oli onnekas sattuma.

Paikka kaikkein arkisimmassakin merkityksessään on hahmotettava itse, omin jaloin ja aistein sekä paikallisten opastuksella. Lähiön ominaislaatuja yleensä luonnehtii se, että se ei ole paikka kuin suhteessa toisiin paikkoihin. Rione Toianon kohdalla tämä on kenties erityisen selvää. Minusta tuntui, etten voisi nähdä Toianoa kuin Pozzuolin ja Napolin kautta, joissa tuntui olevan paljon enemmän nähtävää. En vähätelisi Rione Toianon ulkopuolelle suuntautuneiden retkien merkitystä praktisen tiedon kartuttajana. Myöhemmin toianolaisten kanssa keskustellessani olisin tuntenut itseni hölmöksi, jos en olisi tuntenut edes Pozzuolin paikkanimiä ja näkymiä. Lisäksi saimme tietysti tuntumaa esimerkiksi naisten liikkumisen mahdollisuuksien ja tapojen kannalta merkittäviin eroihin. Kulkiessamme yhdessä tulimme koetelleeksi sekä rohkeasti että tahattomasti erinäisiä rajoja. Kaiken kaikkiaan pinnallisenkin paikallistuntemuksen yhtenä keskeisenä opetuksena oli se, että toianolaisten puheita lähiympäristöstä tai esimerkiksi ulkona liikkumisesta ei voisi tarkastella steriilin kognitivistisesti.

Toiseksi sijainti rakentuu jo ennen kenttätöiden alkua suhteessa etnografian paikallistaviin, alueellisiin traditioihin (ks. Fardon 1990). Luin kenttätöiden alkuaikoina iltaisin "eteläitalialaisen perheen antropologiaa" koskevaa italialaista kirjaa, jonka kautta palasin ja tutustuin tutkimustraditioon. Antropologisen Etelä-Italian ja Rione Toianon välille näin virinnyt yhteys tuntui sekä koomiselta että jännittävältä. Pitt-Riversin ja Campbellin ajoista valinnan mahdollisuudet ovat laajentuneet. Kirjoja ei tarvitse eikä edes voi kantaa mukanaan sillä, kuinka ollakaan, paikalliset ovat kirjoittaneet jo kauan ennen antropologeja.³ Esimerkiksi 'napolitiikka', Italiaa koskeva yhteiskunnallinen tutkimus, Välimeren ja Etelä-Euroopan etnografia, Euroopan antropologinen tutkimus ja urbaani antropologia muodostavat pitkälti erillisiä, usein keskenään yhteen sovittamattomia keskusteluja.

Kolmantena paikallistamiseen liittyvänä tekijänä voidaan pitää kentän rakentumista kenttätöiden aikana ja sen kautta. Tämä tapahtuu osittain konkreettisella tasolla. Satunnaisella sisäänkäynnilläni yhteen perheeseen oli kauaskantoisia seurauksia. Näin syntyneestä kiinnostuksesta käsin hahmotin ympäristöä. Mutta paikallistuntemuksen voi saavuttaa vain paikallisten avulla, antropologia on tosiaan "paikallista tietoa" (Geertz 1983). Niinpä fyysistä tilaa tai kenttää rakensivat, fragmentoivat ja tiheivät sosiaaliselle tilalle ominaiset moniulotteiset ja kiistanalaiset yhteydet. Näiden jäsentämisestä tulikin tutkimukseni keskeinen kysymys.

³³ Paikan etnografinen kartoittaminen ei tietenkään ole esityötä vaan jatkuva prosessi. Suurkaupungissa se edellyttää historialliseen ja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen ohella tutustumista myös muunlaisiin representaatioihin, esimerkiksi elokuvaan, kenties myös matkaoppaita. Etnografisella perinteellä on erityistä merkitystä, vaikka antropologiassa myös *cross over* -tyyppinen tutkimus voi olla menestyksekkästä. Nykyisin lienee kuitenkin mahdotonta pitäytyä etnografiseen traditioon tai määritellä se suppeasti. Kentältä ei voi raivata pois muiden tutkijoiden (kenties kiusallistakin) läsnäoloa, yksinoikeus on rajoitettua. Samalla myös etnografisen auktoriteetin rakentaminen oman kentän kautta tulee vaikeammaksi ja jo pseudonyymien käyttö kysenalaiseksi. Julian Pitt-Riversiä arkaaisuuden ja primitiivisyyden hakemisesta ja luomisesta syyttänyt espanjalainen tutkijan onkin samaa kylää - pseudonyymiä uhmaten - tutkittuaan kirjoittanut artikkelin, jonka otsikko on suomennettuna "Alcalán [pseudonyymi] taru ja Grazaleman [oikea nimi] historiallinen todellisuus" (Corbin 1989).

Paikan kuvaaminen etnografiassa on siten monin tavoin sidoksissa edellä mainittuihin paikallistamisen kokemuksellisiin ja diskursiivisiin tapoihin. Kenttätyön jälkeen monille varmaan valkeneekin se, kuinka klassisille monografioille tyypillinen objektiivoinen kuvaustyyli on edellyttänyt kuvitteellista siirtymistä ulko- ja yläpuolelle. Kun konventionaalisesti ensimmäisen luvun otsikko saattoi olla *'The Setting'*, on ilmeistä, että tämä ei ole pelkkää konkreettisten puitteiden kuvausta vaan - sanan muiden merkitysten mukaan - myös "maisema, tausta" tai (näytelmän) lavastus tai tapahtumapaikka, toisin sanoen osa näyttämöllepanoa ja itse kertomusta. Vastaavasti miljöön kuvaus ei rajoitu ensimmäiseen lukuun vaan rakentuu läpi etnografian. Paikallistamisen neljäs aspekti koskeekin etnografisen maailman tai maiseman tekstuaalista luomista, tätä tarkastelen artikkelin loppuosassa.

NAAPURIN ROUVIA

Millaiselle maaperälle teltaani virittelin? Asuin siis paikallisessa perheessä, joka oli suostunut majoittamaan neljä ulkomaalaista saadakseen näin ylimääräisiä, mitä tarpeellisimpia, tuloja. Mutta vähänpä he aavistivat kauaskantoisista seurauksista. Me emme suostuneet tähän mielettömältä tuntuvaan järjestelyyn, asumaan yhdessä, vaan etsimme välillä epätoivoisestikin muita perheitä. Lisäksi tingimme kohtuuttomana pitämästämme täysihoidon hinnasta. Pitkä selvittelyvaihe päättyi niin, että minä jäin yksin asumaan perheeseen, ja yltäkylläisen täysihoidon hinnaksi sovittiin puolet alkuperäisestä. Kiusallisten keskustelujen aikana myös tutustuimme toisiimme, kohteliaisuus ja varuillaanolo väistyivät. Monet asemamme ongelmallisuuteen liittyvät kysymykset tulivat eksplikoiduiksi. Niin perheeni kuin sittemmin myös muut toianolaiset ovat pitäneet asemaani isäntäperheessäni etuoikeutettuna. Varsinkin myöhempien vierailujeni aikana, kun en saanut enää rahalla korvata huolenpitoa, vieraana, perheenjäsenenä ja ystävänä olen ollut hyvin tietoinen kiitollisuudenvelastani. Siksi tutkijan roolini on ollut jatkuvasti jokseenkin kiusallinen. Isäntäperheeni ei ole koskaan ainakaan minun kuullessani maininnut oudosta harrastuksestani esitellessään minua, "tyttöjen ulkomaalaista ystävää", muille.⁴

Yksin jäätyäni aloin viettää yhä enemmän aikaa perheen keittiössä, missä vähitellen opin tavoille ja opin italiaa omaksumalla paikallisen puhutavan sanastoa ja idiomeja. Sain myös suoraan ja epäsuoraan opastusta, joka jäseni aiempia havaintojani. Katumuistiinpanoni tulivat jos-

⁴⁴ Olen pohtinut, missä määrin tämä vaikutelma johtuu omasta, lähes syyllisyydentuntoisesta suhtautumisestani. Tiettyä tukea varovaisuudelleni sain Thomas Belmonten (1989) Napolin köyhälistökorttelien kuvauksesta, varsinkin tutkimuksen epilogista, jossa hän kertoo Napoliin palattuaan tienneensä kirjassaan tehneensä petoksen, minkä todensi hänen mentooriperheensä suhtautuminen kirjaan. Se piilotettiin visusti kun Belmontelta oli ensin kysytty: "Onko siinä kirjassa siitäkkin kun...?" Kesällä 1997 olin jännittyneenä vastaavassa tilanteessa. Annoin isäntäperheeni äidille tuliaisten ohessa suomenkielisen väitöskirjani. Lahjoista käytiin tuttu keskustelu ("miksi ihmeessä olet tuhlanut rahaa, olet taas pahoittanut mieleni") mutta kirja ei kommentoitu. Tämä saattoi osittain johtua ajan puutteesta, mutta toisaalta pikaisten tervehdyskäyntieni yhteydessä muissa perheissä kirjasta keskusteltiin ja käänsin siitä osia italiaksi.

sakin määrin tolkullisiksi, kun huomioni kohdistui merkittävältä vaikuttaviin kysymyksiin. Tunsin jatkuvasti olevani hölmö ja hidas, en pysynyt perillä tapahtumista tai tunnelmien ja puhetaipojen vaihdoksissa. Isäntäperheeni sai minut uskomaan, että erityisen typerä olin eläntellessäni haaveita Rione Toianon tutkimisesta. He maalailivat kuvaa naapurustossa piilevästä täysin erilaisesta maailmasta, osittain varmaan naiiviuteni inspiroimina. Toianolaiset olivat heidän luonnehdinnoissaan milloin vaarallisia, milloin pelokkaita, sekä "tietämättömiä" että ovelia huijareita. Perheeni korosti erilaisuuttaan, joten kaikki siihen asti oppimani vaikutti joko liian yleiseltä tai liian erityiseltä. Kuvaavaa on, että kuvittelin naapurin rouvan sukunimen olevan Fianco, ja vasta myöhemmin, kuultuani sanonnan '*la signora a fianco*' muis-sakin keittiöissä, ymmärsin sen tarkoittavan naapurin rouvaa.⁵⁵ Itse asiassa vasta tätä kirjoittaessani aloin pohtia, mitä muotoa pozzuolilaiset puhuessaan oikein käyttivätään. Olin kuvitellut, että he kutsuvat naapurin rouvaa idiomaattisesti ja varsin omaperäisesti *signora 'a fiancaksi*. Tässä, kuten monien muidenkaan käsitteiden selvittämisessä, sanakirjasta ei ole apua, sillä pozzuolilainen ja napolilainen yleiskielikin poikkeaa melko selvästi italiasta. En siis tiedä, olenko kuullut ilmaisun väärin vai onko kyseessä paikallinen sanonta. Asia alkoi vaivata minua niin paljon, että soitin isäntäperheelleni. He varmistivat oikeaksi muodoksi kielipöytäkirjasta oikean. Vasta puhelun jälkeen huomasin kysyneeni asiaa väärin ja saaneeni siksi 'oikean', oikeakielisen vastauksen. Rione Toianossa kielen ja murteen välinen ero on tekee kielen oppimisesta varsin osuvan esimerkin muulle oppimiselle kenttätyön aikana, yhdistää kielikylvyn sosiaaliseen kylpyyn. Lopputuloksena "kyökki-italiastani" on se, että en aina tiedä, mitkä sanat ja sanonnat ovat murteellisia, mitkä taas yleiskieltä, mitkä kenties vain minun virheellisesti ymmärtämiäni. Vastaavasti kuvauksessani Rione Toianosta sosio-kulttuurisesti erityisen ja yleistettävissä olevan välinen raja ei piirry selvästi.

Muistiinpanoistani välittyi tunne siitä, että aloin samoihin aikoihin kun olin adoptoitunut perheeseen, suuntautua kenttätyöhön uudella tavalla. Tunsin olevani suljettu sisälle mutta halusin melkein päältä - ei ulos toianolaisesta kotielämästä vaan kuvitteellisesti sen keskelle. Aloin myös hahmottaa ympäristöni toisin. Aluksi muistiinpanojani olivat kansoittaneet ihmisjoukot. Talven edetessä, kun ihmiset tosiasiallisestikin vetäytyivät sisälle, Toiano vaikutti ajoittain jopa autiolta. Aloin näin hahmottaa perheeni opastuksella kenttää, Toianoa, tarkentaa katsettani naisiin entistä johdonmukaisemmin, katsella sitä konkreettisesti toianolaiselta parvekkeelta, sisältä käsin.

Alun neuvotteluvaiheen jälkeen olin löytänyt paikkani niin isäntäperheessäni kuin potentiaalisesti suhteessa kenttääni. Osallistumisen mahdollisuuksiani vähensi se, että en vieraana saanut tehdä kotitöitä. Liikkumismahdollisuuteni olivat suuremmat kuin perheen tyttärillä, tosin talven edetessä jouduin tekemään yhä enemmän tiliä retkistäni. Näitä sinänsä tärkeitä poikkeuksia lukuun ottamatta aloin viettää erikoisella tavallani melko tavallista elämää, jota en tosin pystynyt mieltämään vielä "varsinaiseksi" kenttätyöksi.

Muistiinpanoni kertoivat tyypillisimmin keskusteluista: "tänään puhuttiin siitä, kuinka...", "Maria sanoi...". Yrittäessäni kirjoittaa mahdollisimman tarkkaa kuvausta perheen yhdestä päivästä - keittiöpöydän ääressä, jossa olin oppinut muistiinpanoni tekemään - väsähdin en-

nen iltaa. Tästä yrityksestäni ote, kuvaus äidin, kuuden 12-19 -vuotiaan lapsen ja suomalaisen antropologin sunnuntaiamusta tammikuussa 1986:

Äiti herännyt yöllä kolmelta, valvonut kuuteen: käsi kipeä, nukahtanut uudelleen. C. herännyt kahdeksan maissa, opiskeli salissa. Muut vähän vaille yhdeksän, aamiaiselle yöpuvuissa. R:lle viimeistä *panettonea* [jouluaikaan kuuluvaa leivonnaista] ja kahvia, samoin minulle. Minulle kerrottiin, kuinka *panettone* tehdään, millaisia niitä on, mitä maksavat. Äiti kertoi saaneensa alennuksella jo ennen joulua. R. kertoi tarinan, jonka mukaan *panettone* syntynyt kun isä ja pikkutyttö tekivät *dolcen* [jälkiruokaa] prins-sille, tyttö sekoitti ja kätki uuniin [jossa taikina kohosi pullamaiseksi ja paistui]. R. suuttui kun äiti laittoi liikaa kahvia maitoon väkisin, äiti otti osan itselleen. C. kävi hakemassa vettä [keittiöstä], naureskeli R:n kanssa. L. tuli sisään paljain jaloin, äiti huomasi, ei sanonut mitään, mutta lähti tätä kohti, L. pakoon. Kun tuli uudestaan keittiöön, ei vieläkään toiveita mutta äiti ei huomannut. Teki kaakaota, L. ja G. molemmat huusivat *scema* [typerys] kun tämä laittoi Nesquickiä kiehumaan, puhuivat siitä, kannattiko Nesquickiä ostaa, äiti sanoi että maksoi 5000 liiraa, liian kallista. Sitten tapeltiin siitä, kuinka paljon sitä pitää/saa laittaa. Puhuttiin kirkkoon menemisestä. R. sanoi ei menevänsä. Puhuttiin juhlista, huomenna *Befana* [loppiainen]. G. puhui sukasta [loppiiaislahjoja varten], äiti sanoi, ettei anna sukkaa G:lle ja L:lle koska nämä ovat jo niin isoja että täytyy ymmärtää. Rahaa mennyt jo liikaa, ostanut L:lle Sincon [pelin] ja G:lle polkupyörän (arpajaisvoitto). A. edelleen Licolassa [sukulaisen luona], ollut jo monta päivää. M. oli makkarissa, ilmeisesti petaili jo sänkyä. Vä-lillä äiti huusi tätä, hieman riitelivät jostain, luultavasti siivoamisesta. Äiti siivosi keittiön, siivottu klo 9.30 - 10.00 [astiat tiskattu, lattia lakaistu ja pesty, harvinaisen nopeasti sunnuntaikiireiden takia]. L. pani päälle pyhävaatteet, on varmaankin menossa lasten messuun. Jo aamulla jotain ruokaa [todennäköisesti tomaattikastiketta] kiehui liedellä, kun aamiaisjäljet siivottu, jatkui ruoanlaitto. 10.20: C. ja R. opiskelivat, M. siivosi, venytti L:n uusia kenkiä, L. käppäili saappaat jalassa, joku kauppias tuli myymään liinavaatteita, G. kävi ostamassa leipää [paikallisesta kotileipomosta], joka oli tuoretta [vaikka oli sunnuntai] (koska huomenna Befana). G. tuli lainaamaan teippiä, heitti vedellä täytetyn ilmapallon alas parvekkeelta, R. ja M. huusivat, ei tosin paljon.

Muistiinpanot kertovat ainakin minulle siitä, kuinka vähän ymmärsin ilman selityksiä, varsinkin, kun ymmärsin murteellisista keskusteluista yleensä vain puheenaiheen. Toisaalta olen kirjannut asioita, jotka olivat minulle jo itsestään selvä osa arkea, rutiineja ja työnjakoa, eivät varsinaisia tapahtumia kirjattavaksi. Ne ovat ymmärrettäviä perheenjäsenten välisten suhteiden kautta, mutta niillä tuntui olevan vähän yleisempää merkitystä. Tämä kuvaus muistuttaa myös siitä, miten antropologit tapaavat puhua arkielämän tai sosiaalisen elämän sotkuisuudesta - kertoen luonnehdinnallaan enemmän osallistuvasta havainnoinnista kuin ympärillä soljuvasta jokapäiväisestä elämästä. Arkisesta elämästä erottuvia tapahtumia tuntui olevan vähän dokumentoitavaksi, vieraita kävi hyvin harvoin, en käynyt perheenjäsenten kanssa juuri muualla kuin satunnaisesti kirkossa ja markkinoilla.

Signora Fiancon perheineen tunsin ulkonäöltä ja tarinoiden kautta, muihin naapureihin en tutustunut koska odotin turhaan otollista hetkeä. Yhdeksän perheen asuttamassa rappukäytävässä on yllättävän vaikea tunnistaa ihmisiä edes ulkonäöltä kun ei tiedä nimiä, varsinkin,

kun asukkaita oli perheiden suuruuden takia ehkä kuutisenkymmentä. Lopulta isäntäperheeni antoi ymmärtää, että minun olisi parasta pysytellä pahojen puheiden takia kaukana naapureista. Perheeni 14-vuotias tytär tarjoutui auttamaan minua, äitinsä suostumuksella hän käytti minua tekemässä "pikku tutkimustani" kolmen naisen luona, lisäksi *signora* Fiancon ujo tytär, poloinen, komennettiin haastateltavakseni.

Olin kirjoittanut muistiinpanoihini turhautuneena: "Tämä perhe yrittää kuljettaa minua pitkin hyvien perheiden verkostoa, ei täällä ole kuin hyviä & puhtaita ja pahoja & likaisia." Toianolaisten naisten sulkeutuneet kasvot ja käsittämättömät murteen ryöpsähdykset saivat minut osittain uskomaan isäntäperheeni varoituksia haaveitteni mahdottomuudesta - ja samalla uhmaamaan niitä. Mikään ei tuntunut kertovan erilaisuutta etsivän antropologin kiinnostuksen kohteesta paremmin kuin naapurin rouviin kohdistunut vaivihkainen uteliaisuus - ja Sergio Leonen elokuvan nimi "*I brutti, gli sporchi e i cattivi*".

Jälkeenpäin ajatellen tämä kotityttövaihe merkitsi koulitsemistani. Yhtäältä koin melkein huimaavaa uteliaisuutta kenttätyötä tehneille tutun epätoivon tunteen keskellä. Kuulemani ja näkemäni ei niinkään tarjonnut vastauksia kuin herätti yhä uusia kysymyksiä. Ennakkoletukseni vaikuttivat melkeinpä merkityksettömiltä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita naturalistisen käsityksen mukaista, tyhjentysharjoituksesta seuraavaa herkkää ja luotettavaa rekisteröintikykyä. Pikemminkin on kyse "onnistuneen disorientaation" mahdollisuudesta (Lederman 1990, 86). Toisaalta, kuten tulin sittemmin huomaamaan, olinkin oppinut kuulostelevaan ja hahmottamaan asioita, joilla oli merkitystä myös kotikeittiön ulkopuolella. Olisi ollut jopa ajattelematonta ryhtyä töihin aikaisemmin: en olisi tajunnut asemaani liittyviä ongelmia, vuorovaikutuksen vivahteista puhumattakaan.

SAAPUMISIA

Odottelu päättyi varsin intensiiviseen - joskaan ei konventionaaliseen - kenttätyövaiheeseen: ovelta ovelle kiertämiseen, aluksi pareittain, sitten yksin, lyhyen haastattelulomakkeen suojissa. Menetelmäoppaiden mukaan tutustuminen ja luottamus edeltävät onnistuneita haastatteluja. Oli varsin provosoivaa sekä menetelmäohjeiden että Toianon oppien jälkeen soittaa "suljettujen eteläitalialaisten perheiden" ovikelloja, esittäytyä "pelokkaille" ja "tietämättömille" ventovieraille ihmisille ja aloittaa tapaaminen lomakehaastattelulla. Tämä lähestymistapa muistuttaa kenties enemmän etnometodologista koetta kuin hyveellistä kenttätyötä. Urbanille antropologialle tyypilliset lähestymistavat olivat osoittautuneet mahdottomiksi. En voinut kuvitella "hengailvani" (ks. esim. Whyte 1996 [1955]) kadulla, vaikka keksin kyllä itselleni koko ajan asioita, joiden hoitamisen suojissa saatoin liikkua ulkona ja piipahtaa esimerkiksi paikallisessa baarissa. Toinen yleinen vaihtoehto, sosiaalisten verkostojen seuraaminen esimerkiksi naisten naapurustoihin asettumalla oli jo osoittautunut kaikkea muuta kuin luontevaksi.⁶ Kenttä oli hahmottunut sen verran, että ymmärsin tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta sen koostuvan useista erillisistä keskuksista, kodeista.

⁶ Toianolaiset naiset luonnehtivat kuin yhdestä suusta naapurustoaan ongelmalliseksi ja kielisivät olevansa tekemisissä naapureidensa kanssa. Samalla oli ilmeistä, että sosiaaliset verkot ovat varsin laajoja jo yksinomaan lähiön historian takia. Aukkaat ovat lähes poikkeuksetta

Kenttätyötä jouduttaakseni jouduin siis hienovaraisen lähestymisen sijasta turvautumaan anonyymeihin yllätyshyökkäyksiin. Olen luonnehtinut lähestymistapaani "donquijotemaiseksi suljettujen ovien haastamiseksi" (Tapaninen 1996, 10). Tämä kuvaa myös haastattelujen konkretiaa, sillä jouduin usein esittämään asiani suljetun oven läpi tai oven raosta. Vaikka lähestymistapa oli usein turhauttava, en osannut luopua siitä myöhemminkään. Myös vuonna 1991 Pozzuoliin palattuani pakotin itseni oville, vaikka jälkiviisaasti voin sanoa, että yhtä hyvän (tai kehnon) määrällisen tuloksen olisin voinut saada ns. lumipallomenetelmällä. Tätä voi pitää pakkomielteenä tai, positiivisemmin, kokemukseen perustuvana ymmärryksenä siitä, miten Rione Toianoa voi hahmottaa kiehtovimmillaan, aina erilaisena ja yllättävänä.

Aineiston keruu ja metodi tuntuvat käsitteinä huonosti sopivan siihen kuvaan, joka välittyi muistiinpanoistani. Tarjouduin summittaisesti ventovieraiden ihmisten vieraaksi, ikään kuin sanoen: "Tässä minä olen, olen ulkomaalainen mutta kunnan tyttö, haluaisin tietää yhtä ja toista." Mitä selitinkin, kuvittelisin, että pyyntöni vetosi pääasiassa naisten uteliaisuuteen ja vieraanvaraisuuden vaatimuksiin. Tarjosin poikkeuksellista iltapäivän viihdykettä ja herätin myötätuntoa. Parikymmentä minuuttia kestänyt lomakehaastattelu, suppeahko kotitalouskysely, oli molemminpuolisen tunnustelun vaihe. Sen jälkeen minut otettiin vastaan vieraana, ja vieraan ei sovi tietenkään kysyä mitä vaan. Ensimmäistä tapaamista mahdollisesti seuraavia haastatteluja rajoittivat tietyt kohtuullisuuden kriteerit. Siksi mahdollisimman tarkan haastattelumateriaalin saaminen ei voinut olla tärkeimpänä tavoitteenani.

Kenttätyön osana on usein, joskaan ei aina, haastatteluja. Haastattelemista voidaan pitää osallistuvan havainnoinnin lailla yhtenä kenttätyömenetelmänä. Yhtä perusteltua, mielestäni sattuvampaa, olisi nähdä haastattelut osallistuvan havainnoinnin nimissä kulkevan strategian yhtenä osana. Haastattelemisen on kenttätyö aktiivinen, riskialtis ja tietyissä mielessä tehokas, helpokin osa. Se kartuttaa väistämättä aineistoa, siihen voi tukeutua silloin, kun osallistuminen ja havainnointi eivät johda tyydyttävään tulokseen. Haastattelut voivat myös kompensoida kenttätyön puutteita ja jälkikäteen myös älyllistä laiskuutta. Oli haastattelujen luonne ja merkitys sitten millainen tahansa, ne eivät ole sinänsä erillisiä muusta kenttätyöstä. Jos ne asetettaisiin etuoikeutettuun asemaan, heräisi kysymys kenttätyön mielekkyydestä: olisi varmaan vaivattomampia ja tehokkaampia tapoja tehdä haastattelututkimusta - ja monissa tapauksissa kenties myös parempia, ainakin kielellisesti harjaantuneempia haastattelijoita.

Miellänkin haastatteluni tapahtumina kolmessa merkityksessä. Ensinnäkin ne koostuivat yhtä lailla keskusteluista kahvikupillisen ääressä kuin varsinaisesta haastattelusta. Muut läsnäolijat (keskimäärin 3-4) tekivät niistä sosiaalisia tapahtumia, vierailuja ja rupatteluhetkiä. Ne ajoittuivat lounaan jälkeisen siivouksen ja illallisen valmistamisen väliseen aikaan, jolloin naiset tapaavat muutenkin kyläillä toistensa luona. Ja toianolaisille naisille ne olivat näissä

syntyperäisiä pozzuolilaisia, jotka asuivat aikaisemmin pienellä alueella keskustassa, siten lähiössä on lukuisia entisiä naapureita, sukulaisia, tuttavuuksia ja työtovereita. Mutta ne harvatkin suhteet, joiden perusteella sovelsin tai olisin voinut soveltaa - monin tavoin varsin suomalaiselta kuulostavaa - lumipallomenetelmää, osoittautuivat sittemmin ongelmallisiksi. Jo yksinomaan juorujen pelon ja uteliaisuuden vyyhti olisi hankaloittanut tilanteita. Lumipallot voivat paitsi jäätyä myös sulaa käsiin.

tutuissa puitteissa poikkeuksellisia tapahtumia. Monet keskustelivat ensimmäisen kerran ulkomaalaisen kanssa.

Toiseksi ne olivat tapahtumia siksi, että kukin oli omalaatuinen, näitä puitteita lukuunottamatta minun on vaikea luonnostella tyypillistä haastatteluhetkeä. Myös samoja naisia toistuvasti tavatessani tilanteet ja tunnelmat vaihtelivat. Kolmanneksi haastattelut sijoittuvat osaksi niitä tapahtumia, joista kenttätyö koostuu. Ne muodostavat aineistoni keskeisen ja parhaiten dokumentoidun osan. Haastattelujen, niiden liepeillä käytyjen keskustelujen, keittiövierailuissa syntyneiden havaintojen ja muun kenttätyön välillä ei kuitenkaan ole selviä laadullisia eroja.

Käytin keskusteluissa toisten naisten väitteitä, ilmaisuja ja sanoja kuin täkyjä - osittain strategiana, koska halusin tietää, mikä keittiöitä yhdistää tai erottaa, osittain siksi, että näin olin tottunut puhumaan. Ja usein sain samankaltaisia vastauksia esimerkiksi naapuruutta koskeviin kysymyksiin: "Sanomme vain hyvää päivää, ei muuta." Ja isäntäperheeni lailla muutkin toianolaiset pitivät tutkimuskohdettani käsittämättömänä ja epäilyttävänäkin. Ympäristöä ja toianolaisia väitettiin pahoiksi, rahvaanomaisiksi ja vaarallisiksikin. Kuulin myös samoja suuria, mutta arkisia sanoja käytettävän erilaisissa yhteyksissä: emansipaatio, modernisuus, vapaus, kurjuus, Etelä ja Pohjoinen. Tiesin, että näistä asioista oli keskusteltu aikaisemminkin. Paikalla olleet naiset täydensivät toistensa tarinoita ja lauseita, referoivat aiempia keskusteluja, kertoivat samanlaisia tiivistettyjä tarinoita yhteisistä suurista aiheista kuten kihlautumisesta, Toianoon muutosta tai Pozzuolin menneisyydestä.

Naiset tarjosivat minulle tarinoita (kärsimys- ja menestyskertomuksia), herkullisia anekdootteja ("ja sitten yksi toinen episodi, haluatko kuulla"), analyysyjä (kommentoitavaksi), oikeaoppisia vastauksia kysymyksiini ("puhuimmeko hyvin", "katsotaan, osaanko vastata"), kysymyksiä ("voimmeko puhua vähän...seksistä") sekä rupatteluhetkiä (vieraanvaraisuudesta ja uteliaisuudesta, sittemmin myös kiintymyksestä). Joskus naiset - ja miehet ja lapset - intoutuivat keskustelemaan keskenään, ja minä olin vain sivustakatsoja tai ehkä sivustakuuntelija. Huolimatta sosiaalisesta ja kielellisestä kömpelyydestäni en suostunut tekemään varsinaisia teemahaastatteluja vaan yritin itsepintaisesti luovia keskustelun johdattelemisen ja sen aktiivisen seuraamisen välissä. Pidän haastattelujani kuitenkin antoisina, mikä johtui pitkälti tilanteiden luonteesta, luontevan ja poikkeuksellisen yhdistelmästä.

Muutaman kerran joku läsnä olleista naisista tarjoutui myös haastateltavaksi myöhemmin, ja jokaisella näistä naisista vaikuttaa olleen tarina kerrottavanaan. Yritin parhaan ymmärrykseni mukaan hahmottaa kulloisenkin virityksen ja sen muutokset, minkä takia keskustelujen luonne vaihteli tilannekohtaisesti - puheenaiheet, painopisteet, oma aktiivisuuteni, kesto, käytetty kieli (italia ja murre), jopa se, kuka kysyi ja vastasi. Naisten elämäntarinat ja arkielämän rutiinien kuvaukset muodostivat haastatteluille vain väljän rungon. Tämä järjestely sopi minulle mainiosti ja tuntui luontevalta sen jälkeen, mitä olin sosiaalisuudesta oppinut jo isäntäperheessäni. Tapaamiset olivat siis enemmän kuin haastatteluja.

Keskustelujen tietty fraseologisuus yhdistyi ristiriitaisuuteen, tai, paremminkin, kompleksisuuteen, joka näyttää usein vain "lapsesta tai antropologista" (ks. Lancaster 1992, 91) ristiriitaiselta. Kysymys naisten keskinäisestä samanlaisuudesta tai erilaisuudesta ei tavoittaisi keskeistä seikkaa: liikettä. Koska keskusteluissa oli lähes aina läsnä myös muita ihmisiä, ita-

liasta siirryttiin helposti murteeseen, yleistyksistä yksityiskohtaisiin kuvauksiin ja argumenteista vastaväitteisiin. Kenttätyön edetessä opin myös ennakoimaan - ja provosoimaankin - näitä siirtymiä. Keskusteluissa alkoi hahmottua solmukohtia, teemoja, joita lähestyttiin eri tavoin ja joista poikettiin toisiin keskusteluihin. Niissä tapaamisissa, jotka rajoittuivat kahdenkeskiseen haastatteluun, ei aina ollut näitä selviä vaihteluita. Siten ne eivät olleet yhtä opettavaisia vaikkakin toki varsinaisena aineistona useimmiten parhaimpia, muita koherentimpia. Niiden ymmärtämiseksi olen tukeutunut parhaiten tuntemieni naisten avulla saavuttamaani eräänlaiseen navigoinnin taitoon.

Erilaisissa puheissa ei ollut ainoastaan kyse eriävistä tai keskenään ristiriitaisista käsityksistä ja mielipiteistä. Ne eivät myöskään kuvaa totuudenmukaisuuden eri asteita. Intensiivisen kenttätyön idean yhtenä perustana on käsitys sosiaalisen elämän kompleksisuudesta, joka ei ole pelkistettävissä valheisiin, näennäisyyksiin ja perimmäisiin totuuksiin. Yhtenä opetuksena voikin olla, että neutraalia tarkkailupistettä ei ole olemassa, ja sikäli ei voida myöskään puhua objektiivisesta, 'ei-mistään' käsin rakentuvasta tiedosta (ks. Jenkins 1994). Tutkijan persoonan - tai normaalien sosiologisten taustamuuttujien kuvaamien ominaisuuksien - poistaminen perustuu käsitykseen siitä, että tutkimuksen 'subjektin' subjektiivisuus estää riikemästä 'objektia' selvästi ja totuudenmukaisesti. Tällöin kuitenkin oletetaan, että sosiaalisella elämällä tai tutkittavilla ihmisillä olisi yksi, faktuaalinen olemus irrallaan sosiaalisuudesta. Mutta yhtä lailla perusteetonta olisi redusoida vaihtelu intersubjektiiviseen vuorovaikutukseen tutkijan ja tutkittavien välillä - puhumattakaan subjektivistisestä reflektiosta. Tällöin sosiaalinen todellisuus redusoituu vuorovaikutuksen dynamiikkaan ja tulkinnan varsin todelliset ja vakavat ongelmat kätkeytyvät intersubjektiivisuuden ja dialogien taakse (ks. Comaroff & Comaroff 1992, 7-13; Fardon 1990). Kenttätyön keston takia asiat eivät pelkästään selkiinny vaan myös monimutkaistuvat. Tämä koskee myös tutkijan omaa asemaa, se ei ole kenttätyössä yksiselitteinen eikä pysyvä. Tutkijat ovat havainnoijina ulkopuolisia, ja tämän merkitystä ei voida neutralisoida pohtimalla iän, sukupuolen jne. merkitystä. Kuten Pierre Bourdieu (esim. 1990, 27) osoittanut, kyse ei ole niinkään näkökulmien erilaisuudesta ja relatiivisuudesta vaan siitä, että tutkijat ylipäättään ottavat näkökulman suhteessa kohteeseen, objektiin.

Osallistumistani konventionaalisessa merkityksessä köyhdytti se, että minua ei voinut paikallistaa paikallisten positioiden puitteissa, mutta tämä samainen anonymiteetti kevensi kohtaamisia ja joissakin tapauksissa ehkä avasi minulle oviakin.⁷ Joskus keveys voi olla tavoii-

⁷⁷ Se, että kerroin asuvani paikallisessa perheessä, oli toki tiettyssä mielessä käyntikorttini, tae siitä, että minut oli hyväksytty sisälle. Vain parhaiten tuntemissani perheissä suostuin kertomaan, missä asuin, muille annoin vältteleviä vastauksia. Perheeni oli kieltänyt minua kertomasta, ja alkuaikoina etenkin paljastamasta, että maksoin heille yöspidostani. Tätä kysyttyynkin usein, ja jouduin hankaliin tilanteisiin. Korvauksen kieltäminen olisi tehnyt minusta hyväksikäyttäjän - perheessä asumiselle kun ei edes ole riittävää korvausta. Totesin ensimmäisen kenttätyöjakson aikana tavallisesti vähäeleisesti: "Maksan jotain ruoasta." Monesti minulta myös kysyttiin, keiden muiden luona olin käynyt haastattelemassa. Naapurisuuden samanaikainen kitka ja juorujen pelko tekivät myös minusta potentiaalisen "informantin". Isäntäperheeni ja monet muut tuttavani tuntuivatkin hillitsevän uteliaisuuttaan ja välillä kärkevääkin skeptisyyttään. Ovelta toiselle kulkeminen on Toianossa yksinkertaisesti huonoa käytöstä. Samalla juuri monentasoinen sosiaalinen irrallisuuteni varmasti helpotti tilannetta.

teltavampaa kuin syvyys. Omituisen asemani turvin pystyin tutustumaan erilaisiin naisiin ja epäsuorasti ottamaan osaa heidän välisiinsä keskusteluihin ja kiistoihin. Keittiöitä samanaikaisesti yhdistävien ja erottavien tekijöiden kautta aloin hahmottaa sitä paikkaa, missä olin koko ajan, vaikka keittiöetnografia sai kentän vaikuttamaan fragmentaariselta.

MATKAN JÄLKIÄ

Kenttätössä olennaista on sitä seuraava kertomus, etnografia (Wolcott 1995, 66-67). Tässä mielessä kenttätöiden arvo määrittyy myös takautuvasti. Kenttätömenetelmiä voi käyttää monenlaisten tutkimusten osana, mutta menetelmä ei tee tutkimuksesta välttämättä etnografista. Kuten edellä kerrotusta käynee ilmi, menetelmien tai tekniikoiden tasolla tutkimukseni ei ole ainakaan korostuneesti etnografinen. Etnografinen asennoituminen johti tietynlaisiin lähestymistapoihin ja pyrkimyksiin jo kenttätöiden aikana, mutta vasta kirjoitusvaiheessa tapahtui ratkaiseva siirtyminen.

Jos Toianon ovikellojen soittaminen oli ollut ensimmäinen hyppy tuntemattomaan myös metodisessa mielessä, kirjoitusvaiheessa tein toisen loikkauksen. Tämä kyseenalaisti menetelmäni ilmeisimmät perusteet. Pitkälti haastatteluihin perustunut, eri keittiöihin sijoittunut kenttätö alkoi muokkaantua haastattelututkimuksen sijasta etnografiaksi. Tunnen parhaiten isäntäperheeni elämän, tiedän eniten yksittäisistä naisista, mutta juuri näiden asioiden suhteen tiedän sekä liikaa että liian vähän. Muukalaisena uskon ymmärtäväni ja pystyväni kuvailemaan parhaiten asioita, jotka ovat ainakin jossakin mielessä jaettuina. Ensin tarkastelen niitä aineksia, joista kuvaus rakentuu, viimeisessä osassa taas näiden suhteutumista osaksi etnografista maisemaa.

Kenttätö voi vaikuttaa tunkeutumiselta, paljastamiselta, menemiseltä niin ulkopuolisten kuin paikallistenkin käsitysten ja esitysten tuolle puolen, näennäisestä todelliseen. Osallistuvan havainnoinnin idea Malinowskin muotoilemana korosti havainnoitavan todellisuuden 'todellisuutta' verrattuna verbaalisesti esitetyn näennäisyyteen. Antropologisessa visualismissa nähty oli totta (Hastrup 1986), mutta visualismi, käsitys kentän ulkopuolelta kuin katsojasta havainnoimisesta, on kyseenalaistunut niin kenttän konstruointia kuin antropologista tietoaikin koskevassa kriittisessä keskustelussa (Clifford 1986). Etnografinen eksperimentaatio onkin fragmentoinut tämän objektin. Se ei ole enää ulkoa käsin havainnoitavissa ja kuvattavissa. Myös tutkijoiden ja tutkittavien välinen suhde on muokkaantunut, sen intersubjektivisuus korostunut ja dialogisuus noussut keskeiseksi, joskin ongelmalliseksi, metaforaksi. Kun etuoikeutettuun asemaan asetetaan nyt keskustelut havainnoinnin sijasta, myös käsitys näennäisen takaisesta todellisuudesta paikantuu kokemuksistaan puhuviin ihmisiin.

Tämä käänne voi tehdä myös lähiöetnografian välttämättömyyksistä hyveitä. Jos "kuvitteellinen hahmo yksinäisestä kenttätöiden tekijästä yksinkertaisessa yhteiskunnassa palaa kummit-

Yksi pitkäaikainen ystäväni ja pääinformanttini kuulusteli minua löydöistäni, kehui ymmärryskykyäni ja totesi, että naiset olivat puhuneet minulle vapaasti kahdesta syystä: he pystyivät ulkopuoliselle puhumaan hankalistakin asioista ja toisaalta halutessaan valehtelemaan.

telemaan fragmentoituneelle kenttätyöläiselle kompleksisessa yhteiskunnassa" (Strathern 1991, 24), nyt tiedämme, että tämä vaikeasti karkotettava haamu ei olekaan ehkä kenttänsä maisemaan sulautunut malinowskilainen hahmo vaan monografian kirjoittajan (oma)kuva. Juuri tämä kummitus, oikean kentän ja kenttätyön kuvajainen, on voinut saada minutkin don-
quijotemaisesti taistelemaan suljettuja ovia vastaan ja miettimään, että olisin parempi ns. tut-
kimukseni instrumentti röntgenkatseella varustettuna. On kuitenkin vähintään harhaanjohta-
vaa miettiä tiedon luonnetta aineiston tasolla, asettaa havainnoinnin, haastattelujen, keskus-
telujen ja muun osallistumisen jäljet keskinäiseen arvojärjestykseen. Sen sijaan on syytä tar-
kastella kenttätyön ja aineiston välistä suhdetta.

Kenttämätkan tuliaisina on aineistoa: muistiinpanoja, nauhoja, transkriptioita, tekstejä, kuvia, dokumentteja. Aineellisuudestaan huolimatta tämä sekalainen kokoelma ei muodosta sa-
manlaisena pysyvää faktojen kokoelmaa. Se ei ole ääretön varanto mutta ei myöskään rajalli-
nen. Aineiston laatu ja määrä eivät pysy vakioina. Muistiinpanojen osana ja lisänä on joukko
vain viittauksen omaisesti tai ei lainkaan kirjattuja, kenties luonteeltaan jäsentymättömiä
muistikuvia. Näistä Simon Ottenberg (1991) on käyttänyt nimitystä *headnotes*, käsite, jonka
voisi suomentaa erotukseksi muistiinpanoista muistiin panoina tai kenties muistista ottoina.
Muistiinpanot ja merkillepanot eivät ole keskenään identtisiä. Kirjaamattomat muistiinpanot
ovat olemassa jatkuvasti muuttuvina niin kauan kuin etnografikin. Niiden kautta aineistosta
nousee esille uudenlaisia merkittäviä tekijöitä ja ne voivat synnyttää uusia muistiinpanoja
kenttätyön jälkeen. On myös periaatteessa mahdollista kirjoittaa etnografia vaikka aineisto
olisi tuhoutunut tai hävinnyt.

Mutta toisaalta on myös mahdollistaa tukeutua toisten etnografien kenttätyöaineistoihin ja
analysoida omaa aineistoa vastaavalla tavalla, hyvinkin systemaattisesti. Muistiinpanot uh-
maavat muistia, toimivat vaalimaamme kokonaiskuvaa vastaan, osoittavat aukkoja ja ristiriit-
taisuuksia (Lederman 1990, 73). Ja etnografisessa tutkimuksessa näihin on suhtauduttava
kenties tavallista vakavammin, mietittävä, missä määrin ristiriitoja ei voi selittää pois, missä
määrin ne taas määrittyvät ristiriitaisiksi vain suhteessa abstrakteihin tulkintoihimme ja eri-
koiseen näkökulmaamme. Koska perheiden väliset erot ovat jatkuvasti korostuneet Rione
Toianossa, on ollut hyödyllistä yhtäältä haastattelujen ja toisaalta tilastoaineistojen kautta
tarkastella näitä eroja. Esimerkiksi laajentumaperheiden osuus, näissä havaittavissa oleva
selvä matrilokaalinen tendenssi, nuorten työttömyys, koulutustason muutokset ja ammatti-
ryhmien väliset erot ovat tyypillisesti sellaisia, jotka ovat jäsenyneet laskemalla. Vaikka ky-
symys aineiston riittävydestä on tärkeä, tiedon ja ymmärryksen rajat määrittyvät yleisem-
mällä tasolla. Oma aineistoni on auttamattoman niukka, mutta en tiedä, mitä mittaisin: sivu-
ja, kasetteja, tunteja, naisia, perheitä, kuukausia, vuosia?

Kenttätyö kielikylpynä ja sosiaalisena kylpynä usuttaa tutkijaa jatkuvasti samojen kysymyk-
sen äärelle: mikä on tämän erityisyys tai yleisyys, miten tämä on erilainen tai samanlainen?
Tulkinta alkaa kenttätyöstä, se perustuu oppimiseen hyvin yleisessä merkityksessä, käytän-
nöllisellä tasolla ja informanttien opastuksella. Kenttätyön aikana tuskin kirkastuu käsitys
asioiden merkityksestä. Omat alustavat tulkintani kenttätyön aikana ja heti sen jälkeen ovat
erityisen kömpelöitä. Kenttätyön myötä hahmottuu kuitenkin se, miten keskeiset asiat ovat
suhteessa keskenään - ja siksi merkittäviä. Fyysinen läsnäolo on muutakin kuin havainnoi-
mista ja keskustelemista. Tieto on pitkälti kokemuseräistä ja käytännöllistä.

Signora Fianco olikin siis yksi *signora a fianco*, "kylkinaapurina" asuva rouva. Hänen sukunimensä ei selviä myöskään oven nimikylttiä lukemalla, sillä niissä on vain miehen sukunimi. Toianolaiset (keski-ikäiset pozzuolilaiset? alaluokkaiset napolilaiset?) rouvat käyttävät kuitenkin tyttönimeään. Myös seiniin liimattavissa kuolinilmoituksissa naisista käytetään omaa sukunimeä. Tämän alla on useimmiten sana "*mogliata*" tai "*vedova*" ja miehen sukunimi. Joskus vanhojen naisten, mutta yleisemmin miesten kohdalla ilmoituksessa saattaa olla lisäksi murteellinen lempinimi "*detto Tatonn' a funara*". Sen sijaan Napolin sanomalehdessä *Il Mattinossa* kuolinilmoitussivut ovat keski- tai yläluokkaisten vainajien lukuisten kuolin-, vuosipäivä- ja osanottoilmoitusten täyttämiä. Näissä naisista käytetään kolmenlaisia sukunimiä: yleisimmin ehkä miehen sukunimeä, mutta myös kaksiosaisia sukunimiä ja tyttönimiä. Toianolaisten kuolinilmoitukset päättyvät kuitenkin hyvin harvoin, jos koskaan, sanomalehteen. Toianolaiseen käytäntöön ei tunnu liittyvän selviä, ainakaan eksplikoitavissa olevia, sääntöjä vaikka se vaikuttaakin johdonmukaiselta.

Signora Fiancoa tavatessani minun on parasta tervehtiä häntä ohimennen mutta virallisesti kuten rouvaihmiä kuuluukin: *buon giorno signora*. Puhuttelu tapahtuisi *signora*-nimeä käyttäen, persoonapronomini olisi *Lei*, ei *tu*, kenties olisi kuitenkin rouvan lukutaidottomuuden ja tästä seuraavan murteellisen puhutavan takia syytä käyttää murteellista *voimuotoa* ja vastaavasti verbeistä monikon toista persoonaa teitittelymuotona. Jos olisin tutustunut häneen näiden kahdentoista vuoden aikana, olisin osannut ajoittaa tervehdyskäyntini iltapäiväsiiivouksen jälkeiseen aikaan, kotirouvien päivän ainoaan lepohetkeen. Lounaalle kutsuminen olisi ollut harvinainen kunnianosoitus. Tällöin olisin voinut ennakoida, mitä ruokaa minulle tarjottaisiin (vieraanvaraisesti liikaa), olisin ottanut leipää vasta siirryttäessä pastasta pääruokaa (kahta viljatuotetta kun ei kuulu syödä yhdessä). Olisin tietysti ymmärtänyt kehua ruokaa hyväksi, nimenomaan aidoksi napolilaiseksi ruoaksi. Olisin myös kiittänyt siitä, saadakseni sitten ehkä kuulla, että ruoasta kiittäminen on kummallista. Kehuni eivät kuitenkaan olisi saaneet rouvaa vähättelemään keittotaitoaan vaan johtaneet yksimielisyyteen aidon napolilaisen kotirouvan erinomaisuudesta.

Toianolaisten naisten suhteet naapurin rouviin ovat varsin ongelmallisia ja vaikeasti hahmotettavia. Naiset puhuivat jatkuvasti Toianon ja naapureiden pahuudesta. "Suurin osa" toianolaisista perheistä oli heidän mukaansa rahvasta (*gente bassa/bascia*), ihmisiä, jotka elävät uppiniskaisesti entiseen tapaan yleisestä edistyksestä huolimatta. Heidän katsotaan tuoneen köyhälistökortteleiden menneisyyden mukanaan Toianoon, joten lähiö on periaatteellisesta modernisuudestaan huolimatta vain hitaasti sivistymässä. Naiset kertoivat pitävänsä kuitenkin yllä kohteliaita välejä "hyviin" naapureihinsa. Näistä puhuessaan he käyttivät *signora*-attribuuttia etunimen edessä. Paheksuttaviin naapureihin he viittasivat epämääräisemmin. Naiset puhuivat keskenään, toistensa keittiöissä piipahtaessaan tai ulkona tavatessaan, kuitenkin enimmäkseen murretta. Sanalla *signora* ei ymmärtääkseni ole murteessa samaa neutraalia merkitystä kuin yleiskielessä. Se ei kuulosta luontevalta, ja toisaalta se konnotoi aikaisemmin vain harvojen naisten etuoikeutena ollutta rouvan statusta. Kävi myös ilmi, että aikaisemmin naapureita oli kutsuttu etunimeltä tai lempinimillä rouvittelemisen sijasta. Rosa kertoi: "Mutta esimerkiksi täällä kaikki kutsuvat minua *signoraksi*, ei kukaan nimeltä. Ainoastaan yksi alakerran rouva, koska tunnemme toisemme, hän asui samassa talossa San Giuseppeassa -- ja hän aina välillä huutaa alhaalta: 'Rusi!'. Mutta kaikki muut kutsuvat minua *signora* de Napoliksi. Mutta en minä ole *signora*...". Tämä oli yksi merkki menneisyyden ja nykyisyyden välisestä katkoksesta, "avoimien ovien" sulkeutumisesta.

Myös etäisyyden säilyttäminen *signora a fiancoon* kertoo nykyisyydestä, joka tulee ymmärrettäväksi vain menneisyydestä käsin. Ilmaisuu ei ole italiankielisessä asussakaan yleinen vaan ilmeisesti eteläitalialainen, leimallisesti napolilainen ja Napolissakin alaluokkainen (Laura Assmuth, Minna Lahti, Cinzia Tartaro, suulliset tiedonannot) samoin kuin *porte a porte*, "ovi oven vieressä". Myös nykyiset sosiaalisuuden muodot ovat siksi kytköksissä näihin entisiin, ahtaasti rakennettuihin ympäristöihin. Puheet sosiaalisesta etäisyydestä tai naisten 'suljetusta' luonteesta yhtä lailla kuin "eteläitalialaisesta" hyväksydamisyydestä tai avoimuudesta eivät ole näin kontekstualisoituina ristiriitaisia. Kun eräs toianolainen nainen kertoi "pitävänsä huolen vain omista asioistaan", hän kertoi olevansa tietämätön siitä, "miten *signora [a fianco]* kodissaan elää". Tällainen seikka on Toianossa tosiaankin mainitsemisen arvoinen. Kun *signora Fianco* toi isäntäperheeni tyttärelle arvokkaan häälalahjan ennen häitä - joihin häntä ei ollut kutsuttu - morsian kiitti häntä hyvin kohteliaasti, luonnollisesti teititellen ja rouvitellen. Mutta hän puhui tilanteessa jostakin syystä muutenkin huoliteltua italiaa lukutaidottomalle naapurilleen, mikä ainakin minusta oli hätkähdyttävä tapa yhdistää kohteliaisuus ylimielisyyteen.

Kun tutkimukseni on jatkuvasti kierrellyt naisten arkielämän ympärillä, on ilmeistä, että tähän valitut konkreettiset esimerkit eivät ole merkityksellisiä. Vaikka näin ei olisikaan, tämän kaltainen kokemuksellinen tieto olisi osa ymmärrystä tutkittavan maailman materiaalisestakin todellisuudesta. Erityisyys on myös ruumiillisesti opittua, ei pelkästään tekstuaalisesti luotua. Kliseisimmätkin esimerkit muodostuvat aivan uudella tavalla keskeisiksi, kun niistä tehdään (kenties "tapojen ja tottumusten" moderneina versioina) arkielämän vain paikallisesti, tekemällä ja osallistumalla opittavia käytänteitä. Samalla niiden ennustettavuus on kuitenkin rajallista. Vähintään yhtä keskeistä on edellä mainitsemani jatkuva, välillä hyvinkin korostunut, vaihtelu ja ennakoimattomuus.

Naapuruutta koskevien väitteiden ymmärtäminen ei voi tapahtua haastatteluja systemaattisesti analysoimalla vaan yksinkertaisiakin käsitteitä ja idiomeja kontekstualisoimalla. Naisten väliset keskustelut keittiöissä, näkymät rupattelusta siivousaikoina parvekkeilta toisille, juorut, naisten puhuvat markkinoilla ja busseissa sekä käsittämättömätkin murteelliset ryöpsähdykset yhdistyvät varsinaisten haastattelujen siirtymiin ulkopuolisen ja sisäpuolisen perspektiivin välillä. Ja kyse ei ole todellakaan vain erilaisista käsityksistä vaan arkielämän kannalta merkittävistä seikoista. Murteen ja kirjakielen rajaa ei piirrä mikään yhtä vahvasti kuin kielen fyysisuus, joka näkyy myös asennoissa, olemuksessa ja eleissä. Erilaiset puhuvat kantavat mukanaan erilaisia maailmoja ja tapoja ottaa paikka niissä. Toisista rouvista erotautuminen ja rouvien välinen sosiaalisuus eivät ole naisia selvästi kahteen ryhmään jakavia ominaisuuksia mutta eivät myöskään ristiriitaisuuksia yksittäisten naisten elämässä. Olenneiksi ovat sen sijaan osoittautuneet erojen kulttuurinen jäsentyminen sekä erilaisten olemisen ja toimimisen tapojen vivahteet.

Voisin jatkaa *signora Fianco* -esimerkin pohtimista niin pitkään, että puhuttelujen, puheiden ja nimien kontekstualisointi johtaisi lopulta etnografiani uudelleenkirjoittamiseen. Jääköön tulkinta kuitenkin esimerkkien tasolle. Olen yrittänyt näiden havaintojen kautta kuvata sitä, miten tieto karttuu kenttätyön aikana vähän kerrallaan, usein näennäisen merkityksettömistä yksityiskohdista. Näiden relevanssi muokkaantuu tulkintojen myötä, ja samalla muistikuvatkin saattavat muokkaantua aineistoksi. En ole muistaakseni (!) kirjoittanut muistiinpanoja

naisten sukunimiä koskevista esimerkeistä. Haamuaineisto ei välttämättä koostu epämääräisistä ja epäluotettavista muistikuvista ja tuntemuksista vaan, kuten tässä esitellyissä vinjeteissäkin, arkisesta konkretiasta. *Signora* -attribuutin käytöstä on tietysti esimerkkejä haastatteluissani, mutta näiden läpikäymisen ohella rouvittelun merkitysten ymmärtäminen edellyttäisi myös erilaisten tilanteiden mieleen palauttamista. Voi sanoa tietävänsä asioita, joista ei ole tullut tehneeksi tarkkoja muistiinpanoja. Monet sosiaalisen elämän kannalta keskeiset seikat ovat luonteeltaan sellaisia, että niistä ei voi jäädä selkeitä jälkiä aineistoon. Olisi omituista tehdä kenttätyön empiriasta kontrolloidun aineiston synonyymi.

Vastaavasti haastatteluaineiston perusteella, esimerkiksi toistojen tai systemaattisilta vaikuttavien erojen takia, jotkut asiat voivat vaikuttaa selkeiltä mutta kenttätyön kokonaisuuden kautta voi tietää ymmärryksensä rajat. Aineistosta nousevien esimerkkien, tapausten ja illustrointien taustalla oleva tieto, implisiittisenäkin, muodostaa ainakin jonkinlaisia tolkkullisuuden kriteerejä tulkinnoille. Monesti sen tiedon eksplikoiminen, joka on yksittäistenkin väitteiden takana, tekisi etnografioista yksinkertaisesti lukukelvottomia. Tulkintojen jatkuvan kehkeytymisen ja työstämisen kannalta kokemukset ja aineistoon niistä jääneet jäljet tulevat ymmärrettäväksi jatkuvan kontekstualisoinnin kautta, jolloin todellisin totuus ei ole paikannettavissa tai ainakaan helposti paljastettavissa.

Toianon ongelmallisen ja jännittävän sosiaalisen maailman hahmottamiseksi olen luopunut empiristisestä tarkkuudesta ja systemaattisuudesta. Tai, toisin sanoen, olen laventanut empiristä otettani. Kiertelyni Napolin keskustan köyhälistökortteleissa antoivat jonkinlaista tuntumaa vanhojen kortteleiden vilkkaaseen katuelämään ja aistittavaan yksityisyyteen. Naisten huudot, tapa ottaa kadut itsetietoisesti haltuun ja satunnaiset kohtaamiset naisten kanssa, jotka saattoivat yhtä lailla yrittää karkottaa minua korttelista kuin - tosin harvoin - kutsua minut puheilleen, kertoivat Toianonkin sosiaalisuuden kannalta tärkeistä seikoista. Ja näiden satunnaisten kuvien ohella olen tietysti lukenut Napolia koskevia tutkimuksia niin vakavasti, että olen ymmärtänyt romantisoinnin vaarat. Pozzuolilaisten naisten puheet menneisyyden ja nykyisyyden välisestä katkoksesta ovat myös suhteutuneet esimerkiksi sosiaalishistoriallisiin tutkimuksiin, joiden perusteella Napolissa näyttää olleen jo pitkään samankaltaisia jännitteitä ja sosiaalisuuden muotoja.

Kodin ja kadun välinen ero on näiden konkreettisten ja kirjallisten ekskursionien kautta tullut uusilla tavoilla vakavaksi. Ja Toianossa asuessani olen sovittanut tiedostamattanikin, omalla kömpelöllä tavallani, totumuksiini eron keskeisyyden. Aineistokeskeisen empirismin sijasta empirinen tutkimukseni on perustunut myös laajoihin kontekstualisointeihin ja omakohtaisiin kokemuksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kiinnekohtana olisi ollut koko ajan Rione Toianon sosiaalinen todellisuus. Siinä kokemuksellinen ja tulkinnallisesti keskeinen kohtaavat - onneksi myös varsinaisen aineiston tasolla.

Kenttätyön aineisto kantaa siis mukanaan muita, eri tavoin jäsenyntyitä tai potentiaalisesti aktualisoituvia muistikuvia ja läsnäolon ruumiillisuusiakin kokemuksia. Olisi absurdia väittää, että nämä altistaisivat tutkimuksen ainoankin faktuaalisen osan, aineiston, subjektiivisuuden armoille. Aineiston epämääräiset rajat eivät tee etnografisesta tutkimuksesta kuritonta ja impressionistista, pikemminkin päinvastoin. Niin naiivi realismi kuin äärimmäinen skeptisyyskin kyseenalaistuvat, kun aineiston tulkinnan ääressä joutuu ja pystyy pohtimaan sen suhdetta kaikkeen siihen, joka ei syystä tai toisesta ole muokkaantunut varsinaiseksi aineistoksi. Sitä

paitsi tulkinta ei tapahdu pelkästään aineiston ja 'haamuaineiston' ääressä jälkikäteen vaan pohjautuu jo kenttätyössä jatkuvasti kehkeytyviin tulkintoihin. Tieto ei voi olla objektiivista ainakaan absoluuttisessa merkityksessä mutta ei myöskään subjektiivista vaan yhdistelmä realismia ja refleksiivisyyttä. Sosiaalinen todellisuus kenttätyössäkään ei ole läpinäkyvää - ikään kuin kokoelma keräämistä odottavia faktoja - mutta ei myöskään mielikuvituksemme tuotetta.

Johannes Fabian (1994) on esittänyt, että etnografian yhteydessä voidaan puhua objektiivisuudesta, mikäli sovelletaan objektiivisuuden prosessuaalista tai dialektista näkemystä. Prosessi voi alkaa ainoastaan kohdatessaan vastustusta, ymmärryksen rajoja, kieltämistä, torjumista, "tai, miksi ei, silkkää Toiseutta" (mts. 94). Tieto prosessina saa Fabianin mukaan alkunsa konfrontaatioista ja näihin liittyvästä kommunikaatiosta. Käsite konfrontaatio - "otsakaisuus" - konnotoi kiistanalaisuutta, ja siksi se kyseenalaistaa naiivit käsitykset kommunikaation neutraalisuudesta tai eettisestä itseisarvosta. Omassa kenttätyössäni esimerkiksi neuvottelut soveliaasta korvauksesta perheessä asumisesta, vieraanvaraisuuden koukerot, suljettujen ovien haastaminen, pakotettu anonyymius, naapurin rouvien kohtaamisen sosiaalinen koreografia tai keskustelut tutkimuskohteeni ongelmallisuudesta objektiivivat Fabianin merkityksessä minulle toianolaista todellisuutta. Nämä jatkuvasti toistuvat kohtaamiset ja rajankäynnit toivat tietoa, jota ei voisi todellakaan saavuttaa kuin tosiasioita etäältä havainnoiden mutta ei myöskään intiimien dialogien kautta käsitteen suppeassa, intersubjektiivisessä merkityksessä. Ilman läsnäoloani näitä kohtaamisia ei olisi ollut mutta olisi mieleetöntä väittää, että kokemukset olisivat subjektiivisia.

Vaikka absoluuttinen tieto toisten kokemuksista ja toimista on mahdotonta, kenttätyö perustuu kommunikaation ja ymmärryksen pragmaattisiin mahdollisuuksiin, jotka ovat yleensäkin sosiaalisen elämisen perusta (Knauff 1996, 46-47). Täten etnografian refleksiivisyys edellyttää Knauffin mukaan (mts. 47) sekä kiinnittymistä ulkoisen todellisuuden objektiivisuuteen että epistemologiseen, näkökulmien relatiivisuuteen. Kenttätyön empiirisuus kattaa koko sen maailman, jonka materiaalisen ja sosiaalisen todellisuuden keskellä tai ainakin liepeillä tutkija tietää hetken erikoisella tavalla eläneensä. Etnografisen kirjoittamisen perinteiden mukaisesti tämän todellisuuden olisi päädyttävä mahdollisimman rikkaana myös etnografiaan, ei pelkästään analysoituna vaan myös kuvattuna. Tässä olemme kuitenkin uudenlaisten ongelmien edessä.

MAISEMOINTIA

Etnografiat ovat tulkintoja kulttuureista ja yhteiskunnista ja kuvauksia maailmoista. Samalla kun ensin mainitut käsitteet ovat osoittautuneet ongelmallisiksi, kaikkein yleisin käsite 'maailma' on paradoksaalisella tavalla säilynyt suhteellisen neutraalina, jopa viattomana (Augé 1997, 116) - todennäköisesti epäanalyttisyytensä takia. Etnografisen kuvauksen kirjoittamisessa tutkimuskohteen maailma ei ole läsnä pelkästään aineiston tai siitä tehtyjen tulkintojen muodossa. Ainakin jotkut etnografit julkeavat edelleen puhua maailmoista, ylittäen näin aineiston ja sen menetelmällisen hallinnan muodostamat rajat. Kuvatessaan tätä maailmaa etnografia luo potentiaalisen Maailman, "tekstin avaamien referenssien kokonaisuuden" (Ricoeur 1979, 79).

"Mikä on sitten tämä etnografian magiikka, jonka kautta hän pystyy manaamaan esiin alkua-
asukkaiden todellisen hengen, heimoelämän totuudenmukaisen kuvan?" (Malinowski 1961
[1922], 6). Jo kenttätöön pitkäaikaisuutta ja hienovaraisuutta korostavat ideaalit luovat etno-
grafialle naturalismia ja realismia tai kenties eksperimentaalista positivismia (Fardon 1990)
lähentyviä tavoitteita. Kysymys autenttisuudesta ei ole sivuutettavissa. Autenttisuuden luo-
minen näyttäytyy kuitenkin tulkinnallisena haasteena. Crapanzano (1986) onkin verrannut
etnografeja Hermekseen, sanansaattajaan, jonka on tehtävä viestinsä vakuuttavaksi. Etnografi
on kuitenkin paradoksaalisen asemansa vanki: hänen on tehtävä vieraasta ymmärrettävä, siis
ylitettävä vieraus, ja samalla säilytettävä tämä samainen vieraus, jonka hän juuri tulkinnal-
laan kieltää. "Meidän on luotava todellisuus uudessa muodossa, jotta se voisi puhua puoles-
taan" (Hastrup 1986, 13).

Pelkän totuuden kertominen ei ole mahdollista siitäkään syystä, että kenttätöön kautta opittu
tieto on samanaikaisesti sekä moninaisuudessaan ylenpalttista että jo tulkittua, ei joukko raa-
koja faktoja. Lyhyestäkin kenttätööstä voisi syntyä monenlaisia tarinoita. Vaikka totuuksien
ja tulkintojen osittaisuus on yleinen totuus, etnografioissa tekstualisoinnin ongelmat näyt-
täytyvät erityisen vakavina. Jo yksinomaan se, että 'aineiston keruu', 'analyysi' ja 'kirjoittami-
nen' eivät ole erillisiä vaiheita, edellyttää palaamista kenttätööhön - toki jo muokkaantunees-
sa ja tulkitussa muodossa - myös kirjoitusvaiheessa. Siten todellisuuden kaikkoamisen tunne
voi huolestuttaa juuri silloin kun aineisto alkaa jäsentyä, ja jo tämä voi saada palaamaan
kentälle, ei pelkästään tarve saada lisää aineistoa.

Yksityiskohtaisinkaan kuvaus ei ole silminnähtävän tai ilmeisen selventämistä, näkyväksi
tekemistä ja sanoiksi pukemista vaan potentiaalisuuden tavoittelemista, joka perustuu antro-
pologiseen mielikuvitukseen (Hastrup 1995, 68-70). Etnografian maailman konstruointi mer-
kitsee väistämässä etäältä ja ulkoa käsin hahmottuvaa kuvauksen kohdetta. Objektivointi on
tässä mielessä väistämätöntä, mutta se pitää sisällään useita vaihtoehtoja. Kirjoittamisessa
holismi perinteisessä kattavuuden merkityksessä on käynyt mahdottomaksi (ks. Ortner 1995).
Nykyään tässä ei voida enää tukeutua kulttuurin tai yhteiskunnan muodostamaan totaaliseen
ja systemaattiseen kontekstiin. Etnografia on kuitenkin yhteyksien rakentamista suhteessa
johonkin kuviteltuun kokonaisuuteen. Kuten Thornton (1988) on huomauttanut, tämä tapah-
tuu retorisesti. "Kokonaisuuksien fiktio" takaa "'faktojen' faktuaalisuuden" (mts. 289).

Myös silloin, kun tutkimuksessa keskiöön nousevat ihmisten tulkinnat ja arkiset käytänteet,
on syytä tietää, mitä on tekemässä. Etnografisen tiedon kytkeytyminen "alkuasukkaan näkö-
kulmaan" (Malinowski 1961 [1922]) ei voi perustua siihen, että etnografi olisi "empatian,
tahdikkuuden, kärsivällisyyden ja kosmopoliittisuuden kävelevä ihme" (Geertz 1983, 56).
Etnografit eivät ole toinen toistaa parempia tai sensitiivisiä ihmisiä ja sen takia hyviä tutki-
joita. Nämä ominaisuudet ovat tärkeitä mutta ne eivät ole ymmärryksen perusteita. Geertzin
(mts. 58) mukaan "tempu" onkin siinä, että on pääteltävä, "*what the devil they think they are
up to*". On syytä korostaa, että tämä ei ole normatiivinen kysymys. Etnografioiden ei mieles-
täni tarvitse kuvata todellisuutta mahdollisimman eläytyvästi tai likeltä. Kuvauksen ei tarvitse
myöskään pysytellä yhdellä tasolla tai rajoittua yhteen perspektiiviin - nykyisin monografi-
nen koherenssi lienee pikemminkin poikkeavaa kuin yleisesti tavoiteltua.

Mikä on siis alkuasukkaan näkökulma - keitä se koskee, millaisena se näyttäytyy? Miten mahdollistaa kaikki naapurin rouvat ja isäntäperheeni samaan etnografiaan huolimatta heidän vastaanpyristelystänsä. Monet toianolaiset naiset olivat huolissaan siitä, että yhdistäisin heidät naapureihin marginaalisen lähiön muodostaman yhteisen nimittäjän kautta, ja, "pohjoisuuteeni" sokaisemana, näkisin vain tämän marginaalisuuden ja takapajuisuuden kiinnittämättä huomiota eroihin ja muutoksiin. Toisaalta luokitteleminen, jopa paikallisin termein, olisi ollut paitsi väärä myös pohjimmiltaan loukkaava ratkaisu. Kontekstualisoinnin tapa ratkaisee, miten naisten väliset erot ja samankaltaisuudet suhteutuvat toisiinsa, missä määrin yhtäältä sosiaalisen elämän vakavuus ja toisaalta sen sisältämä liikkumavara korostuvat. Kenttätyötä väitetään usein intiimiksi, mutta etnografioiden tietoa luonnehtii pikemminkin sensitiivisyys kuin intiimisyys. Olen päätenyt etnografiassani vain raottamaan toianolaisia "suljettuja ovia", ja isäntäperheeni kotikin näyttäytyy vain yhtenä keittiönä toisten joukossa. Vaikka pidän ratkaisuni edelleen järkevänä, vein sen liian pitkälle. Juuri ennen väitöskirjani painoon toimitamista poistin käsikirjoituksesta alaluvun, jonka otsikkona oli 'vilkaistu kolmeen keittiöön'. Siinä olin kuvannut kolmea rouvaa ja heidän perheitään, kolmea erilaista kohtaamista ja suhdetta. Ratkaisuni johtui osittain tarpeesta lyhentää tekstiä, mutta toisaalta se kertoo väistelevästä otteestani⁸

Etnografiani on kuvaus toianolaisten naapurin rouvien jakamasta maailmasta, niin arkielämän käytänteistä kuin eri tavoin niitä ymmärrettäväksi tekevästä puheistakin. Vaikka alkuasukkaiden ja informanttien sijasta etnografian täyttäisivät yksittäiset ihmiset persoonallisine äänineen, he eivät voi puhua suoraan lukijalle. Etnografiassa on selvitettävä, mistä esimerkiksi toianolaiset naiset puhuvat puhuessaan naapurin rouvista ja mitä kaikkea rouvuus Rione Toianossa 1980- ja 1990 -luvulla tarkoittaa. Ja tämä voi tapahtua vain kontekstualisoimalla. Kontekstualisointi puolestaan edellyttää valintojen tekemistä, tietynlaisen maailman esiin manaamista etnografista kertomusta jäsentämään etnografian käsi(te)työn kautta. Yhtäältä tämä rakentuu suhteessa sosiaaliseen maailmaan ajallisiin ja paikallisiin suuntaviivoihin. Rione Toianon tapauksessa ratkaisevia ovat esimerkiksi kysymykset sosiaalisesta marginaalisuudesta, lähiön paikantamisesta suhteessa laajempiin yhteiskunnallisiin kokonaisuuksiin (Pozzuolista Eurooppaan) sekä menneisyyden ja nykyisyyden välisestä suhteesta. Nämä tekijät luovat erilaista dynamiikkaa ja/tai staattisuutta toianolaisten naisten arkielämään. Paikallisuus

⁸Toisenlaiseen ratkaisuun päädyin kansikuvaa miettiessäni, kollegojeni yllyttämänä valitsin siihen kuvan napolilaisista naisista. Pidän kuvan tunnelmasta, ja siihen liittyy mieluisa muisto. Kävellessäni Napolissa kameran kanssa kurkistin yhdelle pihalle. Siellä istuskelevat naiset kutsuivat minut yllättäen luokseen. He varoittelivat minua ensin Napolin vaaroista mutta kerrottuaani positiivisista kokemuksistani päädyimme puhumaan Napolin ja napolilaisien ainutlaatuisuudesta. He kehottivat minua ottamaan valokuvan, ja yksi heistä totesi yllpeästi: "Kun menet takaisin omaan maahasi, kerro, että nämä naiset ovat napolilaisia." Valokuvassa näkyvät vuoden 1980 maanjäristyksen jäljet, rapistuneisuus ja tukipilarit. Minulle naisten olemus kertoo ihailtavasta napolilaisesta itsevarmuudesta. Tiedän, että toianolaisille naisille siitä välittyy "rumuus": köyhyys, kadulla lorviminen huonotapaisuuden merkinä sekä tohveleiden viimeisteleminen huolimaton olemus. Mutta samalla tiedän, että tämä on Toianossakin vain yksi, joskin yleisimmin tarjottu, tulkinta. Toianolaiset rouvat jakavat saman ylpeyden, minkä toivon osanneeni kertoa myös etnografiassani. Caterina-rouvan sanoin: "Me voimme puhua pahaa Pozzuolista, mutta jos sinä olisit uskaltanut....!"

ja nykyisyys ovat suhteellisia käsitteitä. Toisaalta kontekstualisointi on merkinnyt vaihteluiden jäljittämistä. Kuvauksen tiheys (ks. Geertz 1973) pohjautuu niin silmää räpäyttämättä minulle esitettyihin väitteisiin naapurin rouvien omituisuudesta kuin rouvien välisen kanssakäymisen silmäniskujen kaltaisiin, leikkisiin, ironisiin tai kodikkaisiin hetkiin.

Toianolainen rouvuus ei ole pelkkää sosiaalista kitkaa, joka kertoisi vanhan yhteisöllisyyden häviämisestä hetkeä ennen modernisoitumista. Mutta kyse ei ole myöskään (eteläitalialaiseen? napolilaiseen?) kulttuuriin piintyneistä piirteistä. Pikemminkin näkisin etnografiani tehtävänä olevan tietyn historiallisen tilanteen kuvaamisen. Ensinnäkin toianolainen arkielämä on historiallisesti kehkeytynyttä niin paikallisella kuin yleisemmälläkin tasolla. Toisessa merkityksessä historiallisuus tarkoittaa tämän etnografisen maiseman ja preesensin erityisyyttä. Marc Augén (1997) kirjan italiankielistä nimeä lainatakseni, kyse on "nykyisyyden historioista/tarinoista". Kun Partorina, todellinen avaininformanttini, arvosteli minua jälleen kerran arveluttavan tutkimuskohteen valinnasta, puolustauduin kertomalla, että tutkimukseni ei kotielämään rajoittuessaan esitä "huonoa kuvaa" Toianosta. Ensin Partorina tokaisi: "Et siis kerro totuutta!" Sitten hän kuitenkin totesi: "Täällä olemme kaikki herroja [*signori* - ja rouvia] kodeissamme mutta ulkona emme ole ketään." Ehkäpä tässä on etnografisen asennoitumiseni oikeutus ja etnografisen kuvauksen mieli. Tutkimukseni kuvaa sitä, mitä kaikkea rouvuus - niin mennyt, nykyinen kuin tulevaisuudessa häämöttäväkin - Rione Toianossa pitää sisällään ja ympärillään.

Kirjallisuus

Augé, Marc (1997): *Storie del presente. Per una antropologia dei mondi contemporanei.* (Alkuper. *Pour une anthropologie des mondes contemporains*). Saggiatore, Milano.

Belmonte, Thomas 1989: *The Broken Fountain.* Toinen, laajennettu painos. Columbia University Press, New York.

Campbell, John (1992): *Fieldwork among the Sarakatsani, 1954-55. Teoksessa Europe Observed.* Toim. Joao de Pina-Cabral & John Campbell. Macmillan, London.

Clifford, James (1986): *Introduction: Partial Truths. Teoksessa Writing Culture: The Poetics and Politics of Anthropology.* Toim. James Clifford & George E. Marcus. University of California Press, Berkeley.

Clifford, James & George Marcus (toim. 1986): *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography.* University of California Press, Berkeley.

Comaroff, Jean (1994): *Contentious Subjects: Moral Being in the Modern World.* Suomen Antropologi 2/1994: 2-17.

Comaroff John & Jean Comaroff (1992): *Ethnography and the Historical Imagination.* Westview Press, Boulder.

Corbin, J. R. (1989): *The Myth of Primitive Spain.* Anthropology Today 5(4): 15-17.

Crapanzano, Vincent (1986): *Hermes's Dilemma: The Masking of Subversion in Ethnographic Description.* Teoksessa *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography.* Toim. James Clifford & George E. Marcus. University of California Press, Berkeley.

Fabian, Johannes (1994): *Ethnographic Objectivity Revisited: From Rigor to Vigor.* Teoksessa *Rethinking Objectivity.* Toim. Allan Megill. Duke University Press, Durham.

Fardon, Richard (1990): *Localizing Strategies: The Regionalization of Ethnographic Accounts.* Teoksessa *Localizing Strategies: Regional Traditions in Ethnographic Writing.* Scottish Academic Press, Edinburgh.

Geertz, Clifford (1973): *The Interpretation of Cultures. Selected Essays by Clifford Geertz.* Basic Books, New York.

Geertz, Clifford (1983): *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology.* Basic Books, New York.

Hastrup, Kirsten (1986): *Veracity and Visibility: The Problem of Authenticity in Anthropology.* Folk 28: 5-18.

Hastrup, Kirsten (1995): *A Passage to Anthropology: Between Experience and Theory.* Routledge, London.

Jenkins, Timothy (1994): *Fieldwork and the perception of everyday life.* MAN 29(2): 433-456.

Knauff, Bruce (1996): *Genealogies for the Present in Cultural Anthropology.* Routledge, New York.

Lederman, Rena (1990): *Pretexts for Ethnography: On Reading Fieldnotes*. Teoksessa *Fieldnotes: The Makings of Anthropology*. Toim. Roger Sanjek. Cornell University Press, Ithaca.

Malinowski, Bronislaw (1961 [1922]): *Argonauts of the Western Pacific*. Dutton, New York.

Ortner, Sherry B. (1995): *Resistance and Ethnographic Refusal*. *Comparative Studies in Society and History* 37(1):173-93.

Ottenberg, Simon (1990): *Thirty Years of Fieldnotes: Changing Relationships to the Text*. Teoksessa *Fieldnotes: The Makings of Anthropology*. Toim. Roger Sanjek. Cornell University Press, Ithaca.

Pitt-Rivers, Julian (1954): *The People of the Sierra*. Chicago University Press, Chicago.

Ricouer, Paul (1979): *The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text*. Teoksessa *Interpretive Social Science. A Reader*. Toim. Paul Rabinow & William M. Sullivan. University of California Press, Berkeley.

Siikala, Jukka (1997): *Kulttuurin käsite ja etnografian ongelma*. Teoksessa *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Toim. Anna Maria Viljanen & Minna Lahti. Suomen Antropologinen Seura, Helsinki.

Stocking, George (1992): *The Ethnographer's Magic and Other Essays in the History of Anthropology*. University of Wisconsin Press, Wisconsin.

Strathern, Marilyn (1991): *Partial Connections*. Rowman & Littlefield, Lanham.

Tapaninen, Anna-Maria (1996): *Kansan kodit ja kaupungin kadut. Etnografinen tutkimus eteläitalialaisesta kaupungista*. Suomen Antropologinen Seura, Helsinki.

Tapaninen, Anna-Maria (1997): *Paljaat totuudet ja etnografiset illuusiot*. Teoksessa *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Toim. Anna Maria Viljanen & Minna Lahti. Helsinki, Suomen Antropologinen Seura.

Thornton, Robert J. (1988): *The Rhetoric of Ethnographic Holism*. *Cultural Anthropology* 3(3): 285-303.

Whyte, (1996 [1955]): *On the Evolution of *Street Corner Society**. Teoksessa *Journeys through Ethnography: Realistic Accounts of Fieldwork*. Toim. Annette Lareau & Jeffrey Schultz. Westview Press, Boulder.

Wolcott, Harry F. (1995): *The Art of Fieldwork*. AltaMira Press, Walnut Creek.